



## BATI ANADOLU'DA YÖRÜKLERİN AHI TEKKELERİYLE İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BAZI ÖRNEKLER

**Serkan SARI\***

\* Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. [serkan.sari@balikesir.edu.tr](mailto:serkan.sari@balikesir.edu.tr) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4919-6337>.

Received Date: 18.03.2025. Accepted Date: 03.04.2025.

Copyright © 2025 Serkan Sarı. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

### Özet

Anadolu'da geleneksel konar-göçer hayat tarzını devam ettiren yörükler, yaşam tarzları ve toplumsal yapıları ile farklılıklar gösteren bir toplumsal gruptur. Çalışma dönemimizle alakalı olarak Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesinde önemli roller oynayan bu gruplar birçok beylik ve devletin kuruluşunda yer almışlardır. Hareketli yaşam tarzlarının yanında toplumsal olaylarda ve siyasi iktisadi birçok faaliyetin içerisinde de belirgin roller oynamışlardır. Bilhassa Selçuklunun son dönemlerinde bilhassa da Moğol istilasının önünden kaçan Türkmenlerin de Anadolu'ya sığınmasıyla bu grupların yerleştirilmesi ve hayat tarzlarını devam ettirebilmeleri önemli bir mesele olarak ortaya çıkmıştır. Moğol istilasıyla birlikte Anadolu'da ortaya çıkan asayişsizlik ve karmaşa ortamında askeri yetenek ve gelenekleriyle bu Türkmen grupları siyasi odakların ilgisini çekmiştir. Lakin merkezi otoritenin ortadan kalkmasıyla gelişen güvensizlik ortamı aynı zamanda üretim ve pazarlama alanlarında da kendini göstererek günlük hayatın devamında başka problemleri de beraberinde getirmiştir. Bir esnaf teşkilatı olarak nitelendirilebileceğimiz Ahi teşkilatı şehir ve kasabalarda daha etkili olmakla birlikte hem beylikler döneminde hem de Osmanlı döneminde yörükler içerisinde de etkili olmuştur. Yörüklerin farklı meslekleri öğrenmeleri ve iskân edilmeleri temel hedef halinde görülse de ahi teşkilatı ortak üretim ve tüketim anlayışı geliştirme yani ortak bir dünya fikrinin geliştirilmesinde de etkili olmuştur. Çalışmada yörüklerin ahi teşkilat ve tekkeleriyle olan ilişkileri örnekler üzerinden değerlendirilecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Osmanlı, Yörük, Tahrir Defteri, Ahilik.

### SOME EXAMPLES ON THE RELATIONS OF YORUKS (NOMAND) WITH AHI TEKKES IN WESTERN ANATOLIA

#### Abstract

The yoruks, who continue their traditional nomadic life style in Anatolia, are a social group that shows differences with their lifestyles and social structures. In relation to our study period, these groups, who played important roles in making Anatolia a Turkish homeland, took part in the establishment of many principalities and states. In addition to their mobile lifestyles, they also played prominent roles in social events and many political and economic activities. Especially in the last periods of the Seljuk period, especially when the Turkmens fleeing from the Mongol invasion took refuge in Anatolia, the settlement of these groups and the continuation of their lifestyles emerged as an important issue. In the environment of disorder and chaos that emerged in Anatolia with the Mongol invasion, these Turkmen groups attracted the attention of political focal points with their military skills and traditions. However, the environment of insecurity that developed with the disappearance of the central authority also manifested itself in the fields of production and marketing and brought other problems in the continuation of daily life. Although the Ahi organization, which can be described as an artisan organization, was more effective in cities and towns, it was also effective among the nomads both in the period of the principalities and in the Ottoman period. Although the main goal was to help the nomads learn different professions and to settle them, the ahi organization was also effective in developing a common understanding of production and consumption, in other words, in developing the idea of a common world.

**Keywords:** Ottoman, Yoruks, Tahrir Register, Ahi Organization.



## Giriş

Arapça kökenli “ahi” kelimesi “kardeş” anlamına gelmektedir ve Türkçedeki “akı” sözcüğüyle benzer bir anlam taşımaktadır; zira “akı” kelimesi eli açık, cömert, konuksever ve yiğit bireyi tanımlamak için kullanılmıştır. Köken itibarıyla birlik ve beraberliği temsil eden Ahilik, bir teşkilatlanma modeli olarak Ahi Teşkilatı adı altında örgütlenmiş ve 13. ile 14. yüzyıllardan itibaren, 19. yüzyılın ikinci yarısına dek, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde varlığını sürdürmüştür. Balkanlardan Kırım’a kadar geniş bir coğrafyada etkili olan bu yapı, esnaf ve zanaatkârların ahlaki değerlerini koruyarak toplumsal, ekonomik ve siyasi yapıya yön vermiş, aynı zamanda erdemli ve dürüst bireyler yetiştirmeye yönelik öğretiler sunan bir esnaf dayanışma sistemini oluşturmuştur (Tekerek, 2008: 79). Ahilik, esas itibarıyla üretime dayalı bir organizasyon modeli olarak değerlendirilebilir. Sanayileşmeden önce kentlerde, ihtiyaç duyulan üretimin gerçekleştirilmesi ve bu üretimi sürdürecekten yetkin ustaların yetiştirilmesi, sistemin başlıca ilkeleri arasında yer almıştır. Tasavvufi geleneğin içinde şekillenen bu yapı, hakkaniyet kavramını merkeze alarak yalnızca nitelikli ve dürüst bir iş gücü oluşturmayı değil, aynı zamanda bireyin manevi olgunluğa erişmesini de amaçlamıştır. Bu yönüyle, halk eğitimi alanında da önemli roller üstlenmiş, toplumun ahlaki ve mesleki gelişimine katkıda bulunmuştur. Ahilik anlayışı, dürüstlük ve liyakati esas alan iş ahlakı sayesinde şehir kültürü üzerinde kalıcı izler bırakmış, bu etkiler gelenek ve görenekler yoluyla günümüze dek ulaşmıştır. Ahiler tarafından geliştirilen üretim ve pazar modeli, yapılan işlerin merkezine adaleti yerleştirmiş; ortak üretim, ortak kazanç ve adil bölüşüm ilkeleri temelinde şekillenmiştir. Böylece, haksız rekabetin ve düşük kaliteli üretimin önüne geçilmiş, hem üreticinin hem de tüketicinin hakları güvence altına alınmıştır. Yapısal düzeni sayesinde Ahilik, toplumun teşkilatlı bir form kazanmasını sağlamış, sadece ekonomik kalkınmaya değil, toplumsal dayanışmanın güçlenmesine de zemin hazırlamıştır. Bu örgütlü yapı, tarih boyunca yalnızca üretim ve tüketim kalitesinin sürdürülebilirliğine katkı sunmakla kalmamış; işgaller, salgınlar ve doğal afetler gibi toplumsal kriz dönemlerinde de şehir hayatının devamlılığını sağlayan kritik görevler üstlenmiştir. İbn-i Batuta tarafından Ahilik üzerine yapılan değerlendirmeler, bu topluluğun mesleki ve sosyal faaliyetlerinin yanı sıra, akşamları düzenlenen müzikli toplantılar ve ortak sofralar etrafında gerçekleştirilen sosyal etkinlikleri de içerdiğini ortaya koymaktadır (Ekim, 2012: 99-100).

Anadolu’da Ahi Evran’ın öncülüğünde teşkilatlanmış Ahilik Kurumu, beş temel alanda değerlendirilmektedir: dini, ahlaki, askeri, siyasi, sosyal ve kültürel (Ekici, 2011; Ekici ve Yılmaz, 2013: 21). Çağatay, Ahiliği şehir, kasaba ve köylerde esnaf ve zanaatkâr topluluklarının eğitim, organizasyon ve denetim süreçlerini düzenleyen bir sistem olarak tanımlamaktadır (Çağatay, 1974: 3). Ahiliğin, Anadolu Türk toplumuna özgü bir sosyo-kültürel yapı olarak şekillendiği yaygın olarak kabul görmektedir. Esnaf teşkilatları, gündüzleri üretim faaliyetlerini yürütürken, geceleri düzenlenen “Sohbet Toplantıları” ile genç Ahi adaylarını eğitmeyi amaçlamıştır. Bir diğer ifadeyle, gençler gündüzleri mesleki beceriler kazanırken, akşamları gerçekleştirilen toplantılarda Ahilik anlayışı, etik değerler, yurttaşlık bilgileri ve manevi öğretiler doğrultusunda eğitilerek davranışları disiplin altına alınmıştır. Bu durum, Ahiliğin yalnızca ekonomik bir sistem değil, aynı zamanda gençlerin yaşamlarını şekillendiren kapsamlı bir kurum olduğunu göstermektedir. Ahilik, kardeşlik, güzel ahlak, yardımlaşma ve dürüstlük gibi erdemleri içeren bir sosyo-ekonomik model olarak tanımlanmaktadır. Ahiliğin temel yedi ilkesi ise şu şekilde sıralanmaktadır: “Elini açık tut”, “Sofranı açık tut”, “Kapını açık tut”, “Ağzını kapalı tut”, “Gözünü bağlı tut”, “Eline sahip ol” ve “Diline sahip ol.” Bu ilkeler, Ahilik anlayışının toplumsal dayanışma, dürüstlük ve ahlaki olgunluk üzerine inşa edildiğini göstermektedir. Karasoy, ahiliğin misyonunu, anayurtlarını terk ederek Anadolu’ya yerleşen toplulukların, yeni çevrelerinde meslek ve ticaret alanında kendilerini kabul ettirme ve



ekonomik düzenlerini kurma çabası olarak açıklamakta ve bahsi geçen örgütlenmenin Osmanlı Devleti döneminde "lonca" olarak da adlandırıldığı belirtilmektedir (Karasoy, 2003: 17)

Ahilik teşkilatı ile ortaya çıkan yapıların üretimin yanında bir takım sosyal faaliyetleri de sürdürdüğü görülmektedir. Bugün Anadolu'da hala devam eden yaren veya barana geleneği arasında bir bağ vardır. Bu bağ, her ikisinin de ortak bir anlayışa dayanmasından kaynaklanmaktadır. Barana, kardeşlik, dayanışma ve yardımlaşma esasına dayalı bir örgütlenme biçimidir. Bu yapıya mensup bireyler, Ahilik ve Yaren teşkilatlarında olduğu gibi birbirlerini kardeş olarak kabul etmekte, maddi ve manevi her alanda karşılıklı destek sağlamaktadırlar.

Orta Asya'da Türkler tarafından gerçekleştirilen şenlikler, kutlamalar ve yemekli toplantılar, Batı'ya göçen Türk boyları tarafından Selçuklu döneminde Ahilik teşkilatının çatısı altında yeniden şekillendirilmiştir; Osmanlı döneminde ise toplumsal dayanışma, birlik ve beraberliği güçlendiren etkinlikler olarak devam ettirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine dair Aşık Paşazâde'nin bahsettiği dört zümreden biri olan Ahiler, yalnızca Türkiye Selçuklularının zayıfladığı dönemde değil, Anadolu'nun fethi sürecinde de etkili bir teşkilat olarak varlık göstermiştir. Üstelik Ahilik benzeri yapılanmaların, Anadolu'ya gelmeden önce Büyük Selçuklu ve Samanoğulları dönemlerinde Horasan ve Maveraünnehir bölgelerinde de mevcut olduğu bilinmektedir (Köprülü, 1994: 84-85). Bu durum, Ahilik anlayışının yalnızca Anadolu'ya özgü bir sistem olmadığını, kökenlerinin çok daha eskiye dayandığını göstermektedir. Bu sebeple, bazı tarihçiler Anadolu'daki Ahilik teşkilatının kökenlerini, Türkistan'daki Müslüman Türk devletlerine dek dayandırmaktadır (Çağatay, 1993: 36). Bu fikre göre, Büyük Selçuklu, Karahanlı ve Samanoğulları dönemlerinde esnaf ve zanaatkarlar arasında kurumsallaşmamış olsa da, Ahilik anlayışının inanç, gelenek ve düşünce düzeyinde varlık gösterdiği düşünülmektedir (Çalışkan ve İkiz, 1993: 10). Anadolu'da Ahiliğin teşkilatlanmasından evvel, Azerbaycan'ın çeşitli kasaba ve kentlerinde Türkmenler arasında "Ahi" olarak anılan esnaf ve zanaatkar kişiler bulunmaktaydı. Başta Sökmenliler bölgesinde varlık gösteren Ahilerin, Anadolu topraklarına önce Azerbaycan'dan, yani Sökmenli topraklarından göç eden kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Ahilik düşüncesinin Anadolu'ya yayılmasının, Fütüvvet'in hemen sonrasına denk geldiği belirtilmektedir (Bayram, 2005: 258).

### **Yörük Taifelerinin Ahilerle İlişkileri**

13.yüzyıldan önce, Anadolu'nun Türkleşme sürecinde önemli bir rol üstlenen Türkmenler, ancak bu yüzyılda bağımsız siyasi oluşumlar olarak kendilerini gösterebilmişlerdir. Aşiretler halinde yaşayan bu topluluklar, yaşadıkları bölgelerde Selçuklu Devleti tarafından özgür bırakılmış, ancak yakından gözetim altında tutulmuştur. Uç bölgelere yerleşen Türkmenlerin Selçuklu otoritesine doğrudan bir bağlılık hissetmemeleri ve bağımsız hareket etmelerinin yaratabileceği sorunları öngören Selçuklu yönetimini, bu gruplara karşı temkinli davranmaya yöneltmiştir. Anadolu'da Moğol egemenliği resmen başlamadan önce dahi merkezi otoriteye bağlılık göstermeyen uç beyleri, İlhanlı egemenliğine de karşı direnmekten çekinmemiş, siyasi kargaşadan yararlanarak nüfuzlarını artırmışlardır. Ayrıca, İlhanlılarla ilişkilerinde görünürde de olsa bir denge politikası sürdürmüşlerdir. Zamanla İlhanlı yönetiminin yanı sıra Memlûk Sultanlığı ve daha sonra Osmanlı himayesini de kabul eden Anadolu Beylikleri, hâkimiyet kurdukları bölgelerde Selçuklu Devleti'nin idari yapılanmasını temel alarak yönetimlerini sürdürmüş ve bir anlamda Selçuklu mirasını devam ettiren siyasi yapılar olarak varlıklarını korumuşlardır.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulmasıyla, bölgede toplumsal ve siyasi yapının sağlam temeller üzerine inşa edilmesini sağlamıştır. Genç ve dinamik bir yapıya sahip olan Türkiye Selçukluları, Anadolu'yu Türklere kalıcı bir yurt haline getirerek kültürel bir merkez konumuna



taşımıştır. 11. yüzyılın sonları itibarıyla, Türkistan ve Horasan'dan hareket eden göçebe Türkmen toplulukları hızla Anadolu'ya akın etmiştir. Harezm, Horasan ve Azerbaycan üzerinden batıya yönelen bu göç dalgasına, çok sayıda sanatkâr, âlim ve mutasavvıf da eşlik etmiştir. Bu göçebe Türkmenler Anadolu'ya dağılırken, aynı dönemde bazı önemli merkezlerde tekkeler kurarak faaliyetlerine başlayan şeyh ve kolonizatör dervişler de bölgede etkili olmuş, geniş bir irşad ağı oluşturmuşlardır. Onların katkılarıyla, Anadolu'da hem Türk devlet yapısı köklü temellere oturtulmuş hem de İslamiyet'in yayılması ve milli birlik ile toplumsal bütünlüğün korunması sağlanmıştır. Kasaba ve şehirlere yerleşen tarikat mensupları, özellikle idari ve entelektüel kesimlerle yakın ilişkiler kurarak sosyal yapıyı şekillendirmiştir. Tarikat grupları gibi, medreseler ve diğer sosyal kurumların da genellikle kentlerde yoğun olarak bulunması, kentlilerin göçebe veya köyde yaşayan topluluklara kıyasla daha yüksek bir dini ve kültürel seviyeye ulaşmasını sağlamıştır. Buna karşılık, kent merkezlerinden uzak bölgelerde yaşayan, dini bilgileri sınırlı olan ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kalan Türkmenler, kendilerinden çıkan şeyh ve dervişleri rehber edinerek yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Özköse, 2003: 254; Barkan, 1942: 280)

Anadolu'ya yerleşen dervişlerin konumlanması ile konargöçer toplulukların iskân süreçleri arasında önemli bir paralellik bulunmaktadır. Bu dervişler, tekke ve zaviyelerini kurdukları bölgelere genellikle akrabaları ve kendilerine bağlı topluluklarla birlikte gelmiş, zamanla bu gruplar da yerleşik hayata geçerek buldukları bölgelere kalıcı olarak yerleşmişlerdir.

Osmanlı döneminde tekke ve zaviyeleri ve buralarda bulunan görevlileri arşiv verileri üzerinden takip etmek mümkündür. Vergi muafiyeti tanınan bu gruplar arasında zaviyedarlar ve tekke mensupları da yer almaktaydı. Din hizmetleriyle bağlantılı olarak, tekke ve zaviyelerde görev yapan şeyhler, tekkenişinler ve zaviyedarlar önemli bir sosyal kesimi oluşturuyordu. Bu gruplar, Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde kritik bir rol üstlenmişlerdir.

Çalışma da arşiv kayıtlarına bahsedilen ahi tekkeleri ile ilişkileri görülen yörük taifelerine örnek olarak Aydın Sancağında yer karşımıza çıkan Karaca Koyunlu Yörükleri değerlendirilebilir. Osmanlı yönetimi altında sancak statüsünde bulunan bu bölge, konar-göçer Türkmen topluluklarının yoğunlukla yaşadığı bir alan olarak dikkat çekmektedir. Bu bölgede varlık gösteren önemli Türkmen aşiretlerinden biri de Karaca Koyunlu Türkmenleridir. Kara Koyunlu Türkmenleri, tarih sahnesinde derin izler bırakmış ve siyasi, askeri ve kültürel etkileriyle öne çıkan bir Türkmen topluluğu olarak değerlendirilmektedir.

Kara Koyunlu Türkmenleri, yaklaşık iki yüzyıl boyunca İran ve Irak'ta hüküm sürmüş ve bu süreçte Moğol hâkimiyetine fiili olarak son vermiş, bölgede Türkmen nüfuzunu güçlendirmişlerdir. Özellikle Azerbaycan'ın Türkleşme sürecinde önemli bir rol oynadıkları bilinmektedir. Karakoyunluların Oğuz boyundan hangisine mensup oldukları konusunda farklı görüşler bulunsa da etraflarında toplanan çeşitli Türkmen gruplarıyla siyasi bir topluluk oluşturdukları anlaşılmaktadır. Bu süreçte Karakoyunlu siyasetine katılan boylar arasında *Sa'dlı oymağı*, *Baharlı oymağı*, *Duharlı*, *Ağaçeri*, *Aynlı* ve *Çekirli* gibi birçok oymak da yer almaktaydı (Sümer, 2001: 434).

14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kara Koyunlu Türkmenleri, Van-Erciş bölgesini merkez alarak, güneyde Musul'dan kuzeyde Erzurum'a dek uzanan Doğu Anadolu sahasında hâkimiyet kurmuş ve yerel hanedanları kendilerine tabi kılarak siyasi yapılanmalarını oluşturmuşlardır. Bu bölgede, özellikle Akkoyunlular başta olmak üzere, farklı siyasi aktörlerle sürekli bir mücadele içinde varlıklarını korumuşlardır (Ebu Bekir Tıhrani, 1999). Osmanlılarla ilişkileri bağlamında, Kara Yusuf'un, Timur'la giriştiği mücadele sonrasında Celayirli Sultan Ahmed ile Yıldırım Bayezid'in himayesine sığınması dikkate değer bir hadise olarak öne çıkmaktadır.



Bununla birlikte, Kara Koyunluların Osmanlı topraklarına, özellikle de Menteşe bölgesine ne zaman geldiklerine dair kesin bilgiler mevcut değildir.

Aydın Livası ve çevresi, Yörük nüfusunun yoğun olarak bulunduğu bölgelerden biridir. Bu coğrafyanın Yörükler tarafından tercih edilmesinde, uzun süre uç bölgesi niteliğini koruması, Moğol istilasından kaçan Türkmen topluluklarının buraya yerleşmesi ve bölge iklimi ile coğrafi yapısının konargöçer yaşam tarzına elverişli olması gibi çeşitli etkenler rol oynamıştır. Araştırma sahasında yer alan Bayındır Boyu'na mensup Karaca Koyunlu Yörükleri, cemaatler hâlinde kaydedilmiş olup, bu cemaatlerin bölük, oba yahut tabi cemaatler olarak alt gruplara ayrıldığı tespit edilmiştir Aydın Livası'na bağlı olarak kaydedilen Karaca Koyunlu Aşiretinin, farklı kazalara dağıldığı tespit edilmiştir. Özellikle Menteşe Sancağı'nda bulunan Karaca Koyunlularla olan bağlantılarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, Aydın Livası'na kayıtlı olan aşiretin bazı kollarının Menteşe Sancağı'nda yer aldığı aşağıdaki tablolarla ortaya konulmaktadır. Aynı dönem içerisinde Menteşe Sancağı'nda bulunan bazı Karaca Koyunlu Tirlilerinin ise Aydın Karaca Koyunluları içinde kaydedildiği görülmektedir.

Karaca Koyunlulara tabi olarak kayıt altına alınan tirlerin isimlendirilmelerine bakıldığında, genellikle şahıs isimleriyle anıldıkları dikkat çekmektedir. Tahrir defterleri incelendiğinde, tiri ismi olarak kaydedilen kişilerin, aynı defterde yer alan haneler arasında yer almadığı görülmektedir. Bu durum, tirlere adını veren şahısların, tahrir kayıtlarının tutulduğu zamanda hayatta olmadıklarını göstermektedir. Görünen o ki, bu tirlere, geçmişte topluluk üzerinde etkili olmuş ve sosyal nüfuzları devam eden eski beylerin adlarıyla anılmıştır. Tir adlarıyla ilgili defterlerdeki öne çıkan hususlardan biri de tirlere alternatif adlandırılmalarıdır. Kayıtlarda “nam-ı diğer” ibaresiyle belirtilen adların, halk arasında yaygın olarak kullanılan ve resmî belgelere yansıyan adlandırmalar olduğu anlaşılmaktadır. 1517 yılına ait tahrir kayıtları incelendiğinde, bahsi geçen aşirete bağlı Hızır veled-i Hamza Tir'inin, aynı zamanda “Rum Beği” olarak da adlandırıldığı görülmektedir (TD 61: 99-100). Ancak, defterde kayıtlı haneler arasında Hızır veled-i Hamza ismine rastlanmamaktadır. Bu durum, söz konusu kişinin daha önce yaşamış ve tiri eski beylerinden biri olduğunu düşündürmektedir. Öte yandan, “Rum Beği” şeklindeki adlandırma dikkat çekici bir unsurdur. Hızır Bey'in gerçekten “Rum Beği” unvanına sahip olup olmadığı ya da bu adlandırmanın daha eski bir döneme ait bir hatıra mı olduğu net bir şekilde belirlenmemektedir. “Rum Beği” ifadesinin coğrafi bir anlam taşıdığı düşünülebileceği gibi, siyasal bir içerik barındırıp barındırmadığı da tartışmaya açıktır. Aynı döneme ait kayıtlar incelendiğinde, “Rum Beği” ifadesinin yalnızca bir unvan olarak değil, şahıs isimleri arasında da yer aldığı görülmektedir. Nitekim defterde Musa ve Nasuh'un babalarının adı da “Rum Beği” olarak kaydedilmiştir (TD 61: 99).

Karaca Koyunlulara ilişkin kayıtlar incelendiğinde, öne çıkan hususlardan biri de iskân süreci ve bu sürecin farklı şekillerde gerçekleşmesidir. Aşirete tabii kollar, kimi zaman büyük topluluklar halinde, kimi zaman ise daha küçük gruplar hâlinde iskân edilmiştir. Bu bağlamda, zaman içinde meydana gelen bölünmelerin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Tahrir defterlerinde bu tür bölünmelere sıklıkla rastlanmaktadır. Bölünmelerin temel sebepleri arasında, aşiretin tirlere hane sayısındaki artış, bunun sonucu olarak sürülerin çoğalması ve yeni yaşam alanlarına duyulan ihtiyaç ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, aşiret içindeki anlaşmazlıklar da bu bölünmelerin hızlanmasını sağlayan etkenlerden biri olmuştur.

Aydın Livası'na bağlı Karaca Koyunlu aşireti içerisinde yer alan cemaatlerden biri de Ahiler Cemaatidir. Ahiler olarak anılan bu topluluğun, Birgi ve Tire kazalarındaki farklı köylere dağıldığı görülmektedir. Ahiler isminin yalnızca bir topluluk adı olarak kullanılmadığı, aksine bu cemaatin çeşitli meslek gruplarında uzmanlaştığı anlaşılmaktadır. Tire Kazası ve çevresinde kayıtlı obalardan birinin “Ahiler” olarak anıldığı ve tahrir defterinde bu grubun isminin yanında “el-mezbur Çanakçılar demekle ma'ruftur” şeklinde bir açıklama bulunduğu tespit edilmiştir.



Arşiv kayıtlarına Ahiler olarak geçen bu taifenin mesleki faaliyetleriyle alakalı olarak halk arasında çanakçı olarak anıldığı anlaşılmaktadır. Bu kayıtlar, cemaatin ahi geleneğine mensup olduğunu ve farklı meslek erbabının köylere dağıtıldığını göstermektedir. Tahrir defterinde Ahiler Aşireti'ne ait toplam 400 hane ile 78 mücerred kaydedilmiştir. Aşirete bağlı gruplar arasında “Ahiler, Düdekçi, Çanakçı, Kara Alilü ve Seriklü” gibi cemaatler bulunurken, aşiretin diğer üyelerinin farklı köylere yerleştiği tablolar üzerinden anlaşılmaktadır.

**Tablo 1: Ahiler Cemaati Hane Sayıları (TD 176)**

Köy/Cemaat	Kaza	Hane	Mücerred	Sayfa
Ahiler maa Düdekçi	Tire	63	17	167
Armanzıl	Birgi	32	8	167-168
Kâlû	Birgi	48	13	168
Mürsellü	Birgi	30	8	169
Ahiler	Birgi	24	2	169
Süleli	Birgi	13	-	169
Yalabudan	Birgi	6	*	169
Kara Alilü	Tire	28	4	170
Debbağhan	Tire	4	1	170
Beğler	Tire	9	1	170
Süleymanlu	Tire	8	-	170
Saruyar	Tire	5	-	170
Geri Köy	Tire	10	1	170
Çakırcılar	Tire	13	1	171
Babalar	Tire	3	-	171
Göçeri	Tire	15	3	171
Çanakçılar	Tire	15	4	171
Dolablar	Tire	17	1	172
Seriklü	Birgi	42	9	172

Araştırma sahamızdaki Karaca Koyunlu Yörükleri, cemaatler halinde tahrir defterlerine kaydedilmiştir. Bu cemaatlerin, tir, oba ve bölük olarak adlandırılan alt gruplara ayrıldığı görülmektedir. Söz konusu grupların başında mir-i tir, kethüda yahut ser-i tir unvanlarını taşıyan yöneticiler yer almaktadır. Cemaatlerdeki yönetici değişimlerini belirli ölçüde takip etmek mümkündür. Ayrıca, bir cemaatin kethüdasının, yalnızca kendi topluluğu ile sınırlı kalmayıp, çevredeki diğer cemaatlerin işleyişine de müdahil olduğu anlaşılmaktadır. Kethüda ya da ser-i tir genellikle cemaatin içinden seçilmekle birlikte, bazı durumlarda farklı cemaatlerden atandığı da görülmektedir.

Cemaatlerin yerleştirilmesi meselesi Osmanlı'nın üzerinde durduğu bir mesele olarak dikkati çekmektedir. Arşiv kaynakları incelendiğinde yörüklerin aşiretlerinin dağılması veya farklı yerlere iskân olunmaları dikkati çekmektedir. Bahsedilen dağılmayı iki temel noktada incelemek mümkün görünmektedir. Birincisi aşiretlerin kendi doğaları gereği büyümeleriyle ortaya çıkan yeni yer bulma sorunu olarak görülebilir. Hem haneleri hem de temel geçim unsurları olan sürülerinin büyümesi başta otlak ve yaylaların kendilerine yetmemesi sonucunu doğurmuştur. Bahsedilen yetersizlikler ya doğal olarak aşiretlerin parçalanmasını veya toplu olarak yeni yer arayışını doğurmuştur. Mevcut alanın büyüyen aşirete yetmemesi çoğu zaman aşiretin kendi içerisinde anlaşmazlıkları da tetiklediği ve bölünmeye neden olduğu sıkça görülmektedir. Bahsedilen bölünme veya yer değiştirmeden başka devletin müdahaleleri ile gerçekleşen iskân projelerinin uygulanması ile ortaya çıkan değişiklikleri de görmek mümkündür. Bahsedilen yer değişikliklerinin veya iskân faaliyetlerinin sonuçları hem yörükler için hem de idari düzen için sürekli problemlere neden olmuştur. Yörüklerin iskân olunması hususunda ahi tekke ve şeyhlerinin önemli roller üstlendiği görülmektedir. Yukarıda örnek



olarak incelenen Ahiler adlı oymak parça parça köylere yerleştirilmiştir. Uygulanan iskân politikası sonucu meslek sahibi olarak niteleyebileceğimiz haneler köylere dağıtılmıştır. Yerleştirilen köylerin adları incelendiğinde Çanakçı gibi meslek adları ile ilgili köyler bulunması dikkati çekmektedir, tablo 1 incelendiğinde durum daha net ortaya çıkmaktadır.

Aynı tahrirde, Ahiler adlı oymaktan başka Karaca Koyunlu yörüklerine tabi kaydedilen diğer oymak ve cemaatlerden de bazı hanelerin benzer şekillerde köylere iskân edildikleri görülmektedir. Burada dikkati çeken nokta bütün oymağın bir köye veya mezraaya yerleştirilmediği belli sayılarda köylere dağıtıldıkları görülmektedir. Aynı köye farklı oymaklardan yörüklerin yerleştirildiği ve böylece toplu halde bulunmalarının önüne geçildiği anlaşılmaktadır. Benzer durum Karasi Sancağında da karşımıza çıkmaktadır. Kayıtlar incelendiğinde Haydarlar ve Sülemişler gibi yörük taifelerinde de köylere perakende olarak dağıtıldıkları görülmektedir (TD 568: 6-109). Yerleşme haricinde konargöçer hayat tarzını devam ettiren yörüklerin de ahi tekkeleriyle bir şekilde ilişkilerini devam ettirdiklerini görmekteyiz Menteşe Sancağında kaydedilen Kızılca Keçili Yörüklerinin Kütahya'da bulunan Ece Sultan Tekkesiyle ilişkileri tahrir defterine yansımıştır. Bahsedilen yörük tairesi içerisinde Peçin Kazasında bulunan tirlerin Kütahya'da bulunan Ece Sultan Camii ile ilişkileri olduğu kayıtlara geçmiştir (TD 176: 34).

### Sonuç

Anadolu'ya gelen Türkmenlerin iskân edilmesi meselesi hem Selçuklunun hem de Osmanlının önemli meselelerinden birini oluşturmuştur. Geleneksel yaşam tarzlarını devam ettirmek isteyen bu gruplar dönem dönem merkezi otoritelerle problemler yaşasalar da bahsedilen devletlerin kurucu unsurları olarak dikkati çekmektedirler. Temel de bir esnaf teşkilatı olarak ortaya çıkan ahilik şehir ve kasabalarda yaşayan halk içerisinde etkili olduğu gibi, geleneksel yaşam tarzını devam ettiren yörükler üzerinde de etkili olmuştur.

Yörüklerle ahiler arasındaki etkileşim ve ilişkiler tarihi kroniklerde karşımıza çıktığı gibi Osmanlı döneminde tutulan tahrir defterlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bahsedilen ilişkilerin en bilineni olarak Osmanlı devletini kuran Kara Keçili Yörüklerinin ahilerle olan yakınlığıdır. Osmanlının kuruluşunda öne çıkan sosyal gruplardan biri de “*ahiyân-ı rum*” denilen ahilerdir.

Bir esnaf örgütlenmesi olarak dikkati çeken ahiler aynı zamanda dini hüviyetleriyle birlikte genel halk eğitimi hususunda da etkili ve kalıcı izler bırakmışlardır. Geleneksel toplum yapımızla uyumlu meslek edindirmeden üretim kollarının aktifleşmesine, üretim kalitesin belirlenmesinden kendine özgü pazarlama yöntemlerinin geliştirilmesine kadar her alanda etkili olan teşkilat hem iktisadi faaliyetleri hem de toplumsal eğitimi üstlenmiştir. Üretim ve pazarlama gibi iktisadi geleneklerin yanında ahi tekkeleri gündelik hayatın şekillenmesinde ahlaki normların şekillenmesi ve tatbikinde de etkili olmuş ve ortak bir dünya görüşünün gelişimine katkı sağlamıştır.

Daha çok şehir ve kasabalarda etkili olan ahi teşkilatı ile konargöçer yörüklerin de ilişkiler geliştirildiği bahsedilen yörük taifeleri içerisinde ahiliğin meslek sahibi olması ve bu taifelerin iskân edilmeleri gibi birçok alanda ahi tekkelerinin etkili olduğu görülmüştür. Bahsedilen etkileşimin izleri tahrir defterlerinden sürülerek örnekler üzerinden değerlendirilmiştir.

### Kaynakça

- Barkan, Ö. L. (1942). “Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar Temlikler”, Vakıflar Dergisi, Sayı:2, Cilt:2, Ankara.
- Bayram, M. (2005). “Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi”, Türkiye Selçukluları Üzerine Araştırmalar, Konya.



- Çağatay, N. (1974). Bir Türk Kurumu Olan Ahilik. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayını.
- Çalışkan, Y. ve İkiz, L. (1993), Kültür, Sanat ve Medeniyetimizde Ahilik, Ofset Repromat, Ankara,
- Ebu Bekir Tıhrani. (1999). Kitab-ı Diyarbekiriya, (Çev. Mehmed Demirbağ), Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- Ekici, M. (2011). Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey Balıkesir. Ege Tan Matbaası, İzmir.
- Ekici, M. ve Yılmaz, B.H. (2013). Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey Balıkesir, Ege Tan Matbaası, İzmir.
- Ekim, G. (2012). Coro Bozo ve Anadolu'daki Sohbet Toplantılarında Görülebilen Benzerlikler. Akademik Bakış Dergisi, 30, 1-16.
- Karasoş, Y. (2003). Ahilik Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 14, 1-23.
- Köprülü, F. (1994). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Ankara.
- Özköse, K. (2003). "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. VII/1, Sivas.
- Sümer, F. (2001). "Karakoyunlular", İslam Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul, (434-438).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivleri, Tahrir Defteri, No: 61, 176, 568.
- Tekerek, N. (2008). Köy Seyirlik Oyunları. Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul.